

Az emancipáció korszaka

A vajdasági Új Symposion folyóirat (1965–1992)

SIRBIK ATTILA

Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre, 2018. II. 11. – IV. 29.

„Annak ellenére, hogy világszerte egyre több szó esik a vizuális kultúráról, nálunk (Vajdaságban) mégis jobbára ismeretlen a fogalom. Ez nemcsak azt jelenti, hogy a vizuális kultúra és az arra való nevelés társadalmilag elmaradott, hanem azt is, hogy sem a fogalom tisztázására, sem egységes megmagyarázására, sem pedig lehetséges feltérképezésére nem tett senki kísérletet. El-elvéve találkozhatunk lapjaink, folyóirataink oldalain néhány ebbe a tárgykörbe (is) besorolható dolgozattal, ezek azonban túlnyomórészt az autonóm művészetek területére vonatkoznak. Azokra a napi kritikákra, képzőművészeti-esztétikai tanulmányokra, tárlatismertetőkre gondolunk, melyeknek többsége csak bizonyos sorával utal a tágabb értelemben vett, intenzíven létező vizuális kultúra meglétére és azokra a – természetes

foto: Berényi Zsuzsa

foto: Berényi Zsuzsa

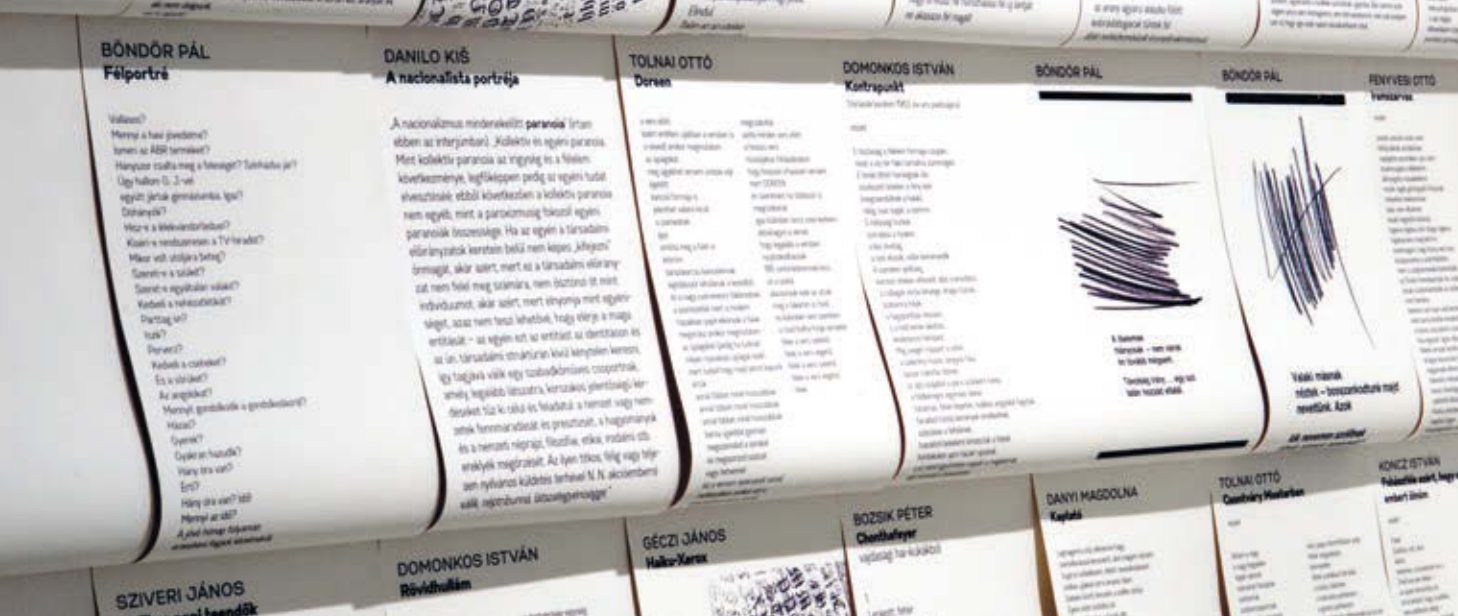
foto: Berényi Zsuzsa

Domonkos István és Tolnai Ottó, 1968 előtt, **DORMÁN LÁSZLÓ** felvétele

és mesterséges – környezetünkkel foglalkozó szövegekre, melyek rendszertelenül és főleg nagyon ritkán látnak (ha egyáltalán) napvilágot. Tudtommal az Új Symposion ilyen jellegű kezdeményezése »környékünkön« az első kísérlet e fölöttébb fontos és lényeges kérdés tisztázására” – írta Sziveri János a vizuális kultúráról szóló jegyzeteiben.

Nyomdai filmek

Az Új Symposionról, a symposionisták progresszív és minden szempontból inspiráló vizualitásáról, képzőművészetéről egyszerre könnyű és egyszerre nehéz is úgy írni – a Symposion főszerkesztő dizájnereként –, hogy közben elfogulatlan tudjak maradni. Éppen ezért nem személyes tapasztalataimat, benyomásaimat osztom meg az olvasóval, inkább a szóban forgó korszak (Jugoszlávia, illetve az Újvidéken szerkesztett folyóirat, az Új Symposion 1965 és 1992 közötti) kultúrpolitikai háttérét és kontextusát igyekszem részleteiben felfejteni, hogy közelebb kerüljünk a jelenséghez. Mindehhez pedig Nikola Dedićnek a neoavangárdról, a konceptuális művészeti stratégiákról és a szocialista modernizmus kríziséről írt tanulmányát hívom segítségül. Neo-, poszt- és retroavangárd stratégiák, a disszidens művészet humanista baloldali és nacionalista jobboldali stratégiái jellemzik azt az új korszakot, amely a 60-as évektől kezdődően a jugoszláv kultúrában fontos szerepet játszottak. Az Új Symposion vizuális taktikája az ösztönös játékkedv, a tipó- és a dizájnifétis, a szövegekre való vizuális ráhangolódás köré épül, nem csupán köntös, nem pusztán esztétika. A folyóirat-kultúra utópiája? Élhető neoavangárd utópia. Mi is ez a 60-as években a Symposion berkeiben fejt felütő neoavangárd láz? Egyfajta rekonstrukció, újrashasznosítás és revitalizáció, a történelmi avangárd gyakorlatának kritikai újraértelmezése? Hiteles és kísérleti jellegű

Az Új Symposion szerzőinek írásai

vizuális gyakorlatok létrehozása. Egy politikai és művészeti utópia feltámadása, továbbélése és radikalizálása a hidegháborús időszak marginális, vidéki környezetében? Újvidék 65-ben, aztán a 70-es és a 80-as években. Mi történik ebben a Duna menti városban, ami ezt a folyóiratot központi jelentőséggel ruházza fel? A titoizmus puha diktatúrája mennyiben játszik közre a jelenség kialakulásában, annak társadalmi-politikai kontextusában? 71-ben mi vezet a politikai represszióhoz? Számos kérdést vet fel az időszak kulturálisan eseményesorozata. Kérdés, hogy az Új Symposion vizuális radi-

domanciájának a végét jelentette, a művészet és a kultúra liberalizációjához vezető út kezdete volt. Ezt az emancipációs folyamatot használta fel az Új Symposion szerkesztő- és szerzőgárdája is. A neoavantgárd mint az államszocializmus és a szocreál esztétika baloldali kritikája jelent meg. Dedić szerint a jugoszláv neoavantgárd irányzatok kiterjesztették a műalkotás fogalmát, egyfelől mediális értelemben (új technológia, dizájn, építészet, a művészet ipari termelésbe való bevonása, a radikális tautológia, a test, a nyelvi modellek használata stb.), másfelől pedig egzisztenciális értelemben (misztikus tanítások, pszichoterápia stb.), illetve elméleti-politikai értelemben (az új baloldal). Ezek a modellek a nyugati-európai tendenciákhoz való felzárkózást tüzték

fotó: Berényi Zsuzsa

SZOMBATHY BÁLINT, RADICS VIKTÓRIA, MÁRIÁS BÉLA

kalizmusának ehhez lehet, van-e bármilyen köze. Fontos megkülönböztetnünk Nikola Dedić – a tárgyalt korszakra való meghatározó – szavaival élve, az emancipáció és a degeneráció fogalmait.

A magyarországi befogadónak ahhoz, hogy jobban megértse és a helyükön tudja kezelni a korszakban létrejött alkotásokat, nemcsak az akkori magyarországinál frissebb kulturális helyzetet kell látnia a saját perspektívájából, hanem a magyar nyelvi zárványhelyzet és a jugoszláv kulturális élet szerves kapcsolatait is.

Az emancipáció fogalma 49 után jelent meg, amikor Jugoszlávia elhatárolta magát a szovjet befolyástól. Ez a szocreál esztétika

ki célul, s a patrióta „nemzeti realizmussal” szemben a „józan modernséget” célozták meg, hogy a nyugati művészet megkésett és higitott formájaként revitalizálják a szocialista kultúrát. A történelmi tapasztalat azonban azt bizonyította, hogy a 90-es évekre alig maradt valami a „józan modernségből”, a jugoszláv kultúrát elborította a „nemzeti realizmus” degenerált álmitológija. Később – zárójelesen jegyzem meg, a 2000-es években – a Symposion folyóirat tematikus lapszámjai és vizuális túlbujánzása éppen erre a degenerációra reflektálnak, e korszak kritikai olvasatát nyújtják mind textuális, mind pedig vizuális formában.

Az Új Symposion vizuális identitásának kialakítói mintha már a kezdetektől fogva azt képviselnék, miszerint a vizualizálás nem helyettesíti a nyelvi diskurzust, legfeljebb érthetőbbé, gyorsabbá és hatékonyabbá teszi azt.